

Радован Сремац  
***Crimes of the Ustashe :  
Viktor Tomić's action in Srem in 1942***

Novi Sad : Archives of Vojvodina, 2023.

Крајем 2023. године из штампе је изашла књига *Crimes of the Ustashe : Viktor Tomić's action in Srem in 1942 (Усташки злочини: акција Виктора Томића у Срему 1942)*, коју је приредио Радован Сремац. Књига обима 223 стране, публикована је на енглеском језику, али у једном делу садржи факсимиле приређених докумената који су у оригиналу писани на српском језику. Превод текста са српског на енглески језик урадио је Димитријевић Александар. Издање је у целости јавно доступно на сајту Архива Војводине: <https://arhivvojvodine.org.rs/crimes-of-the-ustashe-viktor-tomic-s-action-in-srem-in-1942/>.

Повод за штампу ове књиге било је 80 година од злочина (1942–2022) који се догодио у Срему, а који је у историографији остао запамћен као Акција Виктора Томића. Стравично страдање Срба у Срему отпочело је хапшењима око 10 хиљада људи на потезу Земун–Сремска Митровица. Потом је између шест и седам хиљада људи на најбруталнији начин погубљено и покопано у масовне гробнице на губилиштима Дудик крај Вуковара и крај православног гробља у Сремској Митровици, а преостали део ухапшеника депортован је у усташке логоре.<sup>1</sup>

Злочин који су током лета 1942. године над Сремцима спровеле усташе предвођене зликовцем Виктором Томићем, у себи садрже све елементе којима је након Другог светског рата дефинисан злочин над злочинима – геноцид. Ипак, до данас, масовно, брутално погубљење Срба у Срему у лето 1942. године није званично проглашено геноцидом. Уз то, чини се, данас у нашој јавности нема довољно сазнања не само о стравичном злочину који је Независна Држава Хрватска починила над Србима у Срему, већ данас у Републици Србији нема ни елементарне културе сећања.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Више в.: Душан Лазић Гојко и Брана Мајски. *Дудик*. Вуковар: Одбор за изградњу и уређење меморијалног парка Дудик – Скупштине општине Вуковар, 1977; Душан Лазић. *Сремско крваво лето 1942*. Сремска Митровица: Сремске Новине, 1982; Драго Његован. *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини: V група масовних злочина у Срему: Акција Виктора Томића и Покрећни преки суд у Срему 1942*. Нови Сад: Прометеј и Мало историјско друштво, 2010; Стево Лапчевић. *Мученици и јамари: страдање у Лежмиру 1942. и 1943*. Нови Сад: Архив Војводине и Сремски Карловци: Епархија Сремска, 2023. и др.

<sup>2</sup> У јануару 2024. године јавност у Србији потресла је вест о немилу догађају у Сремској Митровици

Отуда је изузетно важно публикавање радова који сведоче о догађајима из прошлости, нарочито оригиналних докумената – архивске грађе, која доноси нова сазнања. Ово је важно не само ради информисања јавности у Републици Србији, већ и ради пажње међународне јавности, која, очито, о страдању Срба током Другог светског рата нема довољно информација. Стога, књига *Усташки злочини: акција Виктора Томића у Срему 1942.* коју је издао Архив Војводине и приредио Радован Сремац, има значајну улогу, и то не само у области историографије и културе сећања, већ и у савременој дневнополитичкој реалности.

Истраживачким радом у Архиву Војводине, Радован Сремац је у фонду „Комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини (1944–1948)“ – ф. 183, пронашао, одабрао и приредио 34 документа. Како сам приређивач истиче: „изабрана документа се могу поделити у три групе и то: оригинална усташка документација, сведочења преживелих ухапшених Сремаца и припадника котарских власти у време НДХ, и записници са ексхумација. Изабрана документа приказују целокупну акцију Виктора Томића од његовог доласка у Срем, преко хапшења и стрељања, до последица ове акције.“ То су следећа документа:

1. Проглас Виктора Томића, вишег редарственог повереника за Велику жупу Вука од 10. 08.1942.
2. Наређење директора Поште у Сремској (Хрватској) Митровици од 14.08.1942.
3. Заповест Управника Котарске области у Илоку о ограничењу кретања од 13.08.1942.
4. Пријава о злочинима окупатора и њихових помагача: злочинац Фрања Бриндл из Сремске Митровице, жртва злочина: Ђока Бараксадић из Сремске Митровице.
5. Пријава о злочинима окупатора и њихових помагача: злочинац Лука Филиповић из Сремске Митровице, жртва злочина: Јован Селаковић из Сремске Митровице.
6. Пријава о злочинима окупатора и њихових помагача: злочинац Лука Филиповић из Сремске Митровице, жртва злочина: Александар Винек из Сремске Митровице.
7. Записник са сведочења Пере Радишића из Сремске Митровице.
8. Записник са сведочења др Јохана Клера.
9. Записник са сведочења Здравка Жежића из Славонске Пожеге.
10. Записник са сведочења Саве Јокића из Буђановаца.
11. Записник са сведочења Казима Илића.
12. Записник са сведочења Анице Станковић из Сремске Митровице.
13. Записник са сведочења Лазара Бојчића из Ирига.
14. Записник са сведочења Миленка Миладиновића из Чалме.
15. Записник са сведочења Предрага Грковића.
16. Записник са сведочења Данице Јунић из Шида.
17. Записник са сведочења Анђелке Марић из Шида и Бранке Николић из Шида.

---

– санкању у спомен-комплексу, на масовним гробницама жртава Виктора Томића. Више в.: Снежана Алексић, Уместо културе сећања – у Сремској Митровици санкање на хумкама, Порекло, <https://www.poreklo.rs/2024/01/15/umesto-kulture-secanja-u-sremskoj-mitrovici-sankanje-na-humkama/> . Датум приступа 03.05.2024.

18. Записник са сведочења Ивана Даражарца из Жупање.
19. Записник са сведочења Загорке Кершевић из Шида и Драге Ширадовић из Шида.
20. Записник са сведочења Олге Костић из Шида.
21. Записник са сведочења Јање Вујадиновић из Сремске Митровице.
22. Записник са сведочења Пере Јаношевића из Сремске Митровице.
23. Записник са сведочења Стевана Маријана из Шида.
24. Записник са ексхумације лешева у Сремској Митровици од 23. до 31. маја и од 3. до 8. јуна 1945. године.
25. Записник са сведочења Шпире Димитровића из Сремске Митровице.
26. Записник са сведочења Стевана Станковића Липића из Јамене.
27. Записник са сведочења Олге Букинац из Илока.
28. Оглас о стрељању талаца у Сремској Митровици од 02. септембра 1942.
29. Оглас о стрељању талаца у Сремској Митровици од 08. септембра 1942.
30. Оглас о стрељању талаца у Сремској Митровици од 09. септембра 1942.
31. Записник о ексхумацији лешева у Сремској Митровици од 30. јуна 1945.
32. Записник са ексхумације лешева у Дудику код Вуковара од 25. априла до 4. маја 1945.
33. Записник са ексхумације лешева у Руми 19. и 21. фебруара 1945.
34. Записник са ексхумације лешева у Иригу од 5. до 7. марта 1945.

Приређивач књиге *Crimes of the Ustashe : Viktor Tomić's action in Srem in 1942* је своју истраживачку пажњу усмерио на документа која сведоче о страдању људи, завичајаца западног дела географске регије Срема. Документа која су публикована прате линију Ириг–Рума–Сремска Митровица. Међу објављеном грађом нема докумената која се односе на догађања и страдалнике из ондашњег Старопазовачког и Земунског среза, односно, источног Срема, иако је и овај део био погођен злочиначким пиром усташе Виктора Томића. Међутим, уочени недостатак не умањује значај ове књиге, већ отвара наду да ће и приређивач и издавач наставити публиковање оригиналних, до сада необјављених докумената. Уз то, упутно би било иста објављивати и на српском и на енглеском језику, како би осим међународној, ова грађа била доступна и широкој јавности у Србији.

доц. др Снежана Б. Алексић  
Универзитет МБ у Београду  
Пословни и правни факултет

Snežana B. Aleksić,  
historian, assistant professor PhD  
MB University in Belgrade,  
Faculty of Business and Law  
snezanaaleksic3@gmail.com